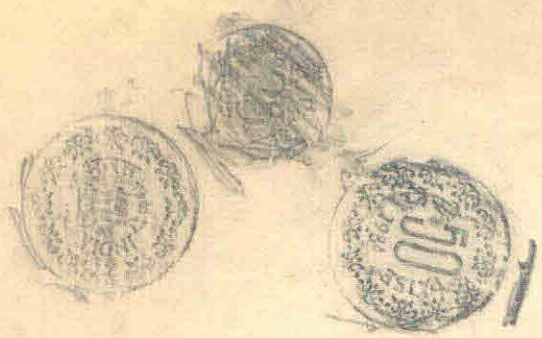

अकांक्षी गैदार

दोन भाऊ

1945

शु. अमित

सर्वे भद्राणि संप्रदायैः ॥

आकांक्षी गैदार

दीन आऊ

प्रगती प्रकाशन
सॉल्की

सर्वे भद्राणि संप्रदायैः ॥

अनुवाद : अनिल हवालदार
सजावट आणि चित्रे : दशिवर दूबिन्स्की

Аркадий Гайдар

ЧУК И ГЕК

На языке маратхи

Перевод сделан по книге:
А. Гайдар, М., «Детская
литература», 1973.

© मराठी अनुवाद, प्रगती प्रकाशन, १९८०
सोनिपट संघात मुद्रित

T 70802-790 765-80
014(01)-80

4803010102

कोणे एके काळी, तिळया डोंगरांजवळच्या जंगलात एक माणूस
रहात होता. तो खूप काम करीत असे, पण तरीही बरेच काम
करायचे नेहमी शिल्लक रहात असे आणि सुटी घेऊन आपल्या
घरी जाणे काही त्याला जमेना.
अखेरीस जेव्हा हिवाळा आला, तेव्हा त्याला कमालीचे
एकम्की वाटू लागले. म्हणून त्याने आपल्या बायकोला पत्र

लिहिले की, आपल्या दोन्ही मुलांसह तिने त्याला घेऊन भेटावे.

त्याला दोन मुले होती: चुक आणि गोक.

ती आपल्या आईबरोबर खूप खूप दूरच्या एका फार मोठ्या शहरात रहात होती. संबंध जगात तेवढे सुंदर शहर कुठेही नव्हते.

या शहरातल्या मनोऱ्यांच्या टोकांवर दिवसरात्र लाल तारे चमकत होते.

आणि अर्थातच त्या शहराचे नांव मॉस्को होते.

* * *

पत्र घेऊन पोस्टमन जिना चढत होता त्यावेळी चुक आणि गोक मारामारी करण्यात दंग होते. आणि त्यांची चांगलीच जुंपली होती.

ते कशाबद्दल भांडत होते ते मला आता काही आठवत नाही. मला असे वाटते की, चुकने गोकची काड्यापेटी घेतली होती - किंवा कदाचित चुकची बुटाच्या पाँलिशची रिकामी डबी गोकने पळवली होती.

दोघा भावांनी एकेकदा एकमेकांना मस्त ठोसे लगावले होते आणि पुन्हा गुद्दे हाणण्याच्या वेतात असतानाच दारावरची घंटा वाजली. दोघांनी चमकून एकमेकांकडे पाहिले. त्यांना वाटले आई आली. आणि त्यांची आई इतरांच्या आयांसारखी नव्हती. त्यांनी मारामारी केल्याबद्दल ती कधीही त्यांना रागावत नसे किंवा

त्यांच्यावर ओरडत नसे. ती त्या बदमाशांना वेगवेगळ्या खोल्यांमध्ये बंद करी व तिथे अडवा तास किंवा काही वेळा दोन तास कोडून घाली आणि त्यांना एकत्र खेळू देत नसे.

आणि एक तास म्हणजे - टिकटॉक - अडखी साठ मिनिटे असत. दोन तासांमध्ये तर त्याहून जास्त असत.

म्हणून त्या मुलांनी पटकन आपले अश्रू पुसले व दार उघडायला ती धावली.

पण दारात त्यांची आई नव्हतीच मुळी. तिथे पत्र घेऊन पोस्टमन उभा होता.

“बाबांचं पत्र!” ते ओरडले. “हुरे! बाबांचं पत्र! नक्कीच ते लौकर येणार असले पाहिजेत!”

आणि आनंदाच्या भारात ते खिदळू लागले, सोफ्यावर नाचायला व कोलांटया उड्या मारायला त्यांनी सुरुवात केली. याचे कारण, माँस्को हे जरी जगातले सर्वांत अद्भूतरम्य शहर असले, तरी अख्खे एक वर्षभर बाबा लांब असताना, माँस्कोतसुद्धा कंटाळा यायचा. ते एवढे उत्तेजित झाले होते व आनंदात होते की, आई केव्हा आत आली हेही त्यांना समजले नाही.

आपली दोन गोजिरवाणी मुले उताणी पडून किंचाळत आहेत व आपल्या टाचांनी भिंतीवर दणादणा आवाज करीत आहेत हे पाहून खरे म्हणजे तिच्या आश्चर्याला पारावार उरला नव्हता; ते दोघे एवढ्या जोरजोराने पाय आपटीत होते की, सोफ्यावरची चित्रे थरथरत होती आणि धड्याळातल्या स्प्रिंग वाजत होत्या. पण त्यांच्या आनंदाचे कारण जेव्हा आईला समजले तेव्हा तिने आपल्या मुलांना रागाने दटावले नाही.

उलट तिने त्यांना सोफ्यावरून पळवून लावले, आपल्या अंगातला केसाळ कोट पटकन उतरवला आणि आपल्या डोक्यावरच्या केसात अडकलेले हिमकण झटकण्याची तसदीही न घेता तिने त्या पन्नावर झडप घातली; तिच्या केसातले हिमकण एव्हाना वितळले होते आणि तिच्या काळ्याशार भुवयांवर मण्यांसारखे चमकत होते.

* * *

प्रत्येकाला माहीत आहे की, पत्रे आनंदाची वार्ता देतात तशी वाईट बातमीही आणतात. म्हणून आई पत्र वाचत असताना चुक आणि गेक अगदी एकटक तिच्या चेहऱ्याकडे पहात राहिले होते.

८

प्रथम तिच्या कपाळाला आठ्या पडल्या, तशी त्यांच्याही कपाळावर आठ्या उमटल्या. मग तिच्या चेहऱ्यावर स्मित उमटले. याचा अर्थ पत्राने आनंदाची वार्ता आणली होती.

पत्र बाजूला ठेवीत ती म्हणाली, "तुमचे बाबा काही घेत नाहीत. त्यांना खूप काम आहे आणि म्हणून त्यांना घरी यायला जमणार नाही."

चुक आणि गेकने एकमेकांकडे गोंधळल्या नजरेने पाहिले. पत्राने अगदी वाईटातली वाईट बातमी आणली होती. दुसऱ्याच क्षणी त्यांनी ओठांना मुरड घालून फिस्कारत

2-491

९

आईकडे रागारागाने पाह्याला सुखात केली, कारण ती मिस्कील हसत होती. पण का हसत होती ते मात्र त्यांना समजत नव्हते. "ते येत नाहीत," आईने आपले बोलणे पुढे चालू ठेवले, "पण ते म्हणतात की आपण त्यांच्याकडं जाऊन त्यांना भेटावं." हे ऐकल्यासरशी चुक आणि गोकने सोप्यावरून दणादण उड्या मारल्या.

"चमत्कारीक माणूस आहे!" आई सुस्कारा टाकीत स्वतःशीच म्हणाली. "म्हणायला सोपं आहे—'या आणि भेटा'—जणू काही ट्राममध्ये बसायचं आणि जायचं!"

"अर्थातच!" चुक पटकन म्हणाला. "जर ते 'या' असं म्हणतात तर आपण ट्राममध्ये बसून गेलं पाहिजे."

"काय वेडा मुलगा आहेस रे," आई म्हणाली. "तिथं जायला प्रथम तुला हजार किलोमीटर आगगाडीतून गेलं पाहिजे, मग आपणही एक हजार किलोमीटर. आणि त्यानंतर घसरगाडीत बसून तैनामधून प्रवास केला पाहिजे. आणि तिथं तैनात लांडगा किंवा अस्वल हमखास आडवं येतं. अरे देवा, कल्पना केली तरी काळजात धडकी भरते!"

पण जाण्याबाबतच्या कल्पनेवर पाणी सोडायला चुक आणि गोक क्षणभरही तयार नव्हते. ते म्हणाले की, एक हजारच काय, पण शंभर हजार किलोमीटर प्रवास करायला ते तयार होते. त्यांना कशाचीही भीती वाटत नव्हती. ते शूर होते. अगदी कालच त्यांनी रस्त्यावरच्या एका पिसाळलेल्या कुऱ्याला दगड मारून कुंपणाबाहेर हाकलून लावले नव्हते का?

काहीही न करता अगदी गप्प बसून आई जेव्हा त्यांचे बोलणे ऐकत होती तेव्हा ते दोघे सतत बडबड करीत होते, हातवारे करीत होते, पाय आपटीत होते व उड्या मारीत होते. मग एकाएकी ती खदखदा हसत सुटली, आपल्या बाहुपाशात तिने त्या दोघांना घट्ट आवळून धरले, त्यांना गरगरा फिरविले आणि अखेरीस धुडुमिदशी सोप्यावर टाकले.

तुम्हाला गुपित सांगायचे म्हणजे अशा पत्राची ती खूप दिवसांपासून वाट पहात होती. आता ती चुक आणि गोकला केवळ चिडवीत होती कारण तिला गंमत करायला आवडायची.

* * *

त्यांच्या प्रवासाची तयारी करायला आईला एक आठवडा लागला. दरम्यान चुक आणि गोकने मुळीच वेळ दवडला नाही.

स्वैपाकघरातला चाकू घेऊन चुकने स्वतःसाठी कटथार बनवली, तर गोकने एक गुळगुळीत काठी शोधून काढली, तिच्या टोकाला एक खिळा टोकला आणि काय आश्चर्य! त्याच्याजवळ असा भक्कम भाला तयार झाला की, अस्वलाच्या काळजात त्याने तो खुपसायचा अवकाश, जागच्याजागी ते ठार झाले असते, मात्र आधी कुणीतरी अस्वलाच्या कातडीत भोसकायला पाहिजे होते! अखेरीस सर्व काही तयारी झाली. सामानाची बांधाबांध झाली. दाराला दुहेरी कुलूप बसवले. उंदरांचा सुळसुळाट घरात होऊ नये म्हणून पावाचे तुकडे, पिठाचे कण आणि कडधान्यांचे दाणे कपाटामधून झाडून साफ केले. त्यानंतर, दुसऱ्या दिवशी

जाणाच्या आगगाडीची तिकीट विकत आणण्यासाठी आई रेल्वे स्टेशनावर गेली.

ती जेव्हा बाहेर गेली होती तेव्हा चुक आणि गोकचे घरात भांडण जुंपले.

अरेरे ! या भांडणामुळे पुढे काय काय निस्तरावे लागणार आहे याची जर त्यांना त्यावेळी आधीच कल्पना असती, तर त्या दिवशी ते तसे वागले नसते.

* * *

चुकचा स्वभाव थोडा काटकसरी होता. एका चपट्या पत्र्याच्या डवीत त्याने चहाच्या पुड्यांमधले चांदीचे कागद आणि चाँकलेट-गोळ्यांचे वरचे कागद जमवून ठेवले होते. तसेच बाणांसाठी काही पक्ष्यांची काळी पिसे, चिनी जाडू करण्यासाठी काही घोड्याचे केस आणि अशाच काही महत्त्वाच्या वस्तू त्याने डवीत झाकून ठेवल्या होत्या.

गोकजवळ अशी डवी नव्हती. तसा गोक थोडा वेधळा होता, पण तो गाणी मात्र सुरेख म्हणायचा.

आता काय घडले की, स्वैपाकघरात बसून चुक आपल्या मौल्यवान डवीतला खजिना पसरून त्यातल्या वस्तू वेगवेगळ्या काढीत होता आणि गोक दुसऱ्या खोलीत गाणी म्हणत बसला होता, तोच पोस्टमन आला आणि त्याने आईच्या नांवे आलेली तार चुकच्या हाती दिली.

चुकने तारेचा कागद आपल्या डवीत ठेवला आणि गोक

गाणे म्हणायचा का थांबला ते पाहण्यासाठी तो बाहेरच्या खोलीत गेला.

“हिप् हिप् हुर्रे !” गोक ओरडत होता. “हा बघ हाणला ! टर्रंरंरं खचाक् !”

कुत्रहलाने चुकने दार हळूच उघडून पाहिले आणि ते “टर्रंरंरं खचाक्” पाहताच त्याचे हात रागाने शिवाशिवू लागले.

खोलीच्या मध्यावर एक खुर्ची ठेवलेली होती आणि तिच्या पाठीशी टांगलेले वर्तमानपत्र भाल्याने भोसकून चिंध्या झालेले होते. हे एवढेच असते तर काही बिघडले नसते, पण आईच्या बुटांचा पिवळ्या रंगाचा कार्डबोर्डाचा खोका म्हणजे अस्वल आहे अशा कल्पनेने गोक धाबरला होता आणि अंगातले सारे बळ एकवटून त्या अस्वलाला तो आपल्या भाल्याने भोसकत होता. आणि नेमक्या त्याच खोक्यात चुकने आपली पत्र्याची पिपाणी, सात नोव्हेंबरच्या सणाच्या रंगीबेरंगी तीन फिकी आणि ४६ कोपेकची नाणी जमवून ठेवली होती. गोकप्रमाणे पैसे उधळून न टाकता त्याने ते दूरच्या प्रवासासाठी राखून ठेवले होते.

वेदाभेंदा झालेला कार्डबोर्डाचा खोका पाहताच चुकने गोकच्या हातून भाला हिसकावून घेतला, गुड्यावर आडवा धरून काडकन मोडला आणि त्याचे तुकडे तुकडे करून त्याने फरशीवर फेकून दिले.

पण एखाद्या बहिरीसाण्यासारखी गोकने चुकवर झडप घातली, त्याच्या हातून पत्र्याची डवी खेचून घेतली आणि खिडकीच्या तावदानाशी उडी घेऊन ती डवी खिडकीबाहेर भिरकावून दिली.

चुक कमालीचा सांतापला. "तार ! तार !" अशा कानठळ्या बसवणाऱ्या आरोळ्या ठोकित तो धराबाहेर धावला : बाहेर कडाक्याचा गारठा आहे, तेव्हा डोक्यावर टोपी घातली पाहिजे हेसुद्धा तो विसरला.

काहीतरी चुकले आहे याची गोकलाही जाणीव झाली आणि तोसुद्धा लगबगीने चुकपाठोपाठ बाहेर धावला.

न उलगडलेला तारेचा कागाद ठेवलेली ती पथ्याची डबी त्यांनी शोध शोध शोधली. पण व्यर्थ !

एक तर ती बर्फाच्या खड्ड्यात खोलवर गाडली गेली होती किंवा रस्त्यावर कुणी जाता जाता ती डबी उचलून नेली होती. काही झाले तरी तो तारेचा बंद लिफाफा व चुकचा सगळा खजिना सामावलेली पथ्याची डबी आता कायमची हरवली होती.

* * *

चुक आणि गोक धरात खूप वेळ गप्प बसून राहिले. दोघांनीही आपसातले भांडण आता मिटवले होते, कारण याबद्दल यावेळी

आईकडून चांगलाच चोप मिळणार याची त्यांना जाणीव होती. गोकपेक्षा चुक अडव्या एका वर्षाने वडील होता, म्हणून शिक्षेचा मोठा वाटा आपल्याकडे येईल अशी धास्ती चुकच्या मनात होती व ती खूप विचार करीत होता.

“गोक, आपण असं केलं तर? त्या तारेबद्दल आपण आईला अजिबात सांगितलंच नाही तर? नाही तरी तारेचं एवढं काय लागून गेलंय? तिच्याशिवायही आपण खूप गंमत करू शकू!”

“खोटं बोलून चालणार नाही,” उसासा टाकीत गोक म्हणाला: “तू खोटं बोलतोस तेव्हा आईला फार राग येतो.”

“पण आपल्याला खोटं बोलावंच लागणार नाही”, चुक आनंदाने उद्गारला. “जर तिनं विचारलं: ‘तार कुठं आहे?’ तर आपण तिला सांगू. पण समज, जर तिनं विचारलंच नाही, तर आपण कशाला उगीच विषय उकरून काढायचा? आपण काही आगाऊ नाही.”

“ठीक आहे,” गोकने मान्यता दिली. “जर आपल्याला खोटं बोलावं लागणार नसेल, तर तू म्हणतोस तसं आपण करू. ही कल्पना मोठी मस्त आहे हं, चुक.”

या विषयाबाबत त्या दोघांनी निर्णय पक्का केला न केला तोच आई परत आली. ती खूप खूप दिसत होती, कारण तिला आगागाडीमधल्या चांगल्या जागांची तिकीट मिळाली होती. पण आपल्या लाडक्या मुलांचे चेहरे गंभीर झालेत आणि त्यांच्या डोळ्यांच्या कडा ओल्या आहेत ही गोष्ट तिच्या नजरेतून सुटली नाही.

“माझ्या सोनूल्यांनो,” आपल्या कोटावरचा बर्फ झटकून टाकीत ती म्हणाली, “आज कशाबद्दल मारामारी केलीत?”

“आज आम्ही मूलीच मारामारी केली नाही,” चुक म्हणाला.

“खरंच आज मारामारी केली नाही,” गोकने दुजोरा दिला, “आम्ही मारामारी करणार होतो, पण न करणं चांगलं असं आम्हाला वाटलं”.

“असलं वागणं मला खूप आवडतं,” आई म्हणाली. तिने अंगातला कोट काढला, ती सोफावर बसली आणि हिरव्या रंगाची कडक तिकीट तिने त्यांना दाखवली—एक मोठे आणि दोन छोटी.

आईकडून चांगलाच चोप मिळणार याची त्यांना जाणीव होती. गोकपेक्षा चुक अडव्या एका वर्षाने वडील होता, म्हणून शिक्षेचा मोठा वाटा आपल्याकडे येईल अशी धास्ती चुकच्या मनात होती व ती खूप विचार करीत होता.

“गोक, आपण असं केलं तर? त्या तारेबद्दल आपण आईला अजिबात सांगितलंच नाही तर? नाही तरी तारेचं एवढं काय लागून गेलंय? तिच्याशिवायही आपण खूप गंमत करू शकू!”

“खोटं बोलून चालणार नाही,” उसासा टाकीत गोक म्हणाला: “तू खोटं बोलतोस तेव्हा आईला फार राग येतो.”

“पण आपल्याला खोटं बोलावंच लागणार नाही”, चुक आनंदाने उद्गारला. “जर तिनं विचारलं: ‘तार कुठं आहे?’ तर आपण तिला सांगू. पण समज, जर तिनं विचारलंच नाही, तर आपण कशाला उगीच विषय उकरून काढायचा? आपण काही आगाऊ नाही.”

“ठीक आहे,” गोकने मान्यता दिली. “जर आपल्याला खोटं बोलावं लागणार नसेल, तर तू म्हणतोस तसं आपण करू. ही कल्पना मोठी मस्त आहे हं, चुक.”

या विषयाबाबत त्या दोघांनी निर्णय पक्का केला न केला तोच आई परत आली. ती खूप खूप दिसत होती, कारण तिला आगागाडीमधल्या चांगल्या जागांची तिकीट मिळाली होती. पण आपल्या लाडक्या मुलांचे चेहरे गंभीर झालेत आणि त्यांच्या डोळ्यांच्या कडा ओल्या आहेत ही गोष्ट तिच्या नजरेतून सुटली नाही.

“माझ्या सोनूल्यांनो,” आपल्या कोटावरचा बर्फ झटकून टाकीत ती म्हणाली, “आज कशाबद्दल मारामारी केलीत?”

“आज आम्ही मूलीच मारामारी केली नाही,” चुक म्हणाला.

“खरंच आज मारामारी केली नाही,” गोकने दुजोरा दिला, “आम्ही मारामारी करणार होतो, पण न करणं चांगलं असं आम्हाला वाटलं”.

“असलं वागणं मला खूप आवडतं,” आई म्हणाली. तिने अंगातला कोट काढला, ती सोफावर बसली आणि हिरव्या रंगाची कडक तिकीट तिने त्यांना दाखवली—एक मोठे आणि दोन छोटी.

लौकरच त्यांची संध्याकाळची जेवणे उरकली. मग गडबड थांबली, दिवे मालवले गेले आणि ती सारी झोपली.

आईला तारेबद्दल काहीच माहिती नव्हती, त्यामुळे साहजिकच तिने मुलांना त्याबद्दल काहीच विचारले नाही.

* * *

दुसऱ्या दिवशी ते निघाले. पण आगगाडी संध्याकाळी खूप उशिरा स्टेशनातून सुटल्याने खिडक्या काळ्याकुट्ट होत्या व चुक आणि गोकला गंमतीदार असे काहीच पहायला मिळाले नाही.

रात्री गोक मध्येच झोपेतून उठला. त्याला जोराची तहान लागली होती. छतावरचा छोटा दिवा जरी विझवला होता, तरी गोकभोवतालच्या सर्व गोष्टी निळसर प्रकाशात न्हाऊन निघाल्या होत्या. टेबलावरच्या पांढऱ्या कापडावरचा गडू खालीवर नाचत होता, नारिंगी रंगाचे संत्रे आता हिरवे दिसत होते आणि आई गाढ झोपली होती.

खिडकीच्या तावदानांवर हिमकण साचले होते व त्यांच्यामधून प्रचंड वाटोळा चंद्र दिसत होता. हा चंद्र मॉस्कोतल्या चंद्रापेक्षा वेगळा होता. आगगाडी आता उंच डोंगरांमधून वेगाने जात असली पाहिजे, म्हणून चंद्र एवढा जवळून दिसतोय अशी गोकची मनोमन खात्री झाली.

त्याने आईला जागे केले आणि प्यायला पाणी मागितले. पण अशा भलत्या वेळी त्याला पाणी प्यायला देण्यास तिने नकार

दिला व त्याऐवजी संध्याची एक फोड खाण्यास तिने त्याला सांगितले.

गोक रुसला पण तरी त्याने संत्रे फोडले. आता त्याला मुळीच झोपावेसे वाटत नव्हते. चुक जागा व्हावा म्हणून त्याने त्याला हलविले. चुक झोपेतच रागाने कुरकुरला आणि परत गाढ झोपी गेला. गोकने मग आपले नमदी बूट पायात चढवले, दार उघडले व बाहेरच्या कॉरिडोरमध्ये तो गेला.

कॉरिडोर लांबलचक आणि अरंद होता. भिंतीलगत आसने बसवलेली होती आणि त्या आसनांवर बसून तुम्ही उठताच दाणकन् आपटून ती मिटत असत. कॉरिडोरमध्ये आणखी दहा दरवाजे होते. त्यांचा रंग चकचकीत लाल होता व त्यांच्या पितळी मुठी चमकत होत्या.

गोक एका आसनावर बसला, मग दुसऱ्यावर, मग तिसऱ्यावर आणि अशा प्रकारे डब्याच्या दुसऱ्या टोकापर्यंत तो बसत गेला. पण त्याचवेळी हातात दिवा घेऊन पोर्टर आला आणि लोक झोपले असताना मोठमोठ्याने खुर्च्या आपटल्याबद्दल त्याने गोकची कानउघाडणी केली.

पोर्टर निघून जाताच गोक धाईघाईने आपल्या कंपार्टमेंटमध्ये परतला. त्याने मोठ्या प्रयत्नाने दरवाजा उघडला, मग आई जागी होऊ नये म्हणून पुन्हा काळजीपूर्वक तो बंद केला आणि मऊ बिछान्यात उडी घेतली.

संबंध बिछाना चुकने अडवला आहे असे आढळताच गोकने त्याला बाजूला सारण्यासाठी दुशी मारली.

पण भलतेच घडले ! गुन्नागुनीत गालाच्या आणि सोनेरी केसाच्या चुकएवजी एका मिशाल माणसाचा रागीट चेहरा गोकच्या दृष्टीस पडला ! तो त्याच्यावर डोळे वटारून गुरगुरला :

“कोण मला रेटतंय ?”

गोकने एवढ्या मोठ्यांदा किंवाळी फोडली की, सारे प्रवासी एकदम दचकून जागे झाले. पटकन दिवा लावण्यात आला आणि आपण चुकून दुसऱ्याच कंघाटंमेटमध्ये गेलो आहोत असे गोकच्या लक्षात येताच तो अधिकच मोठ्यांदा गळा काढून रडू लागला.

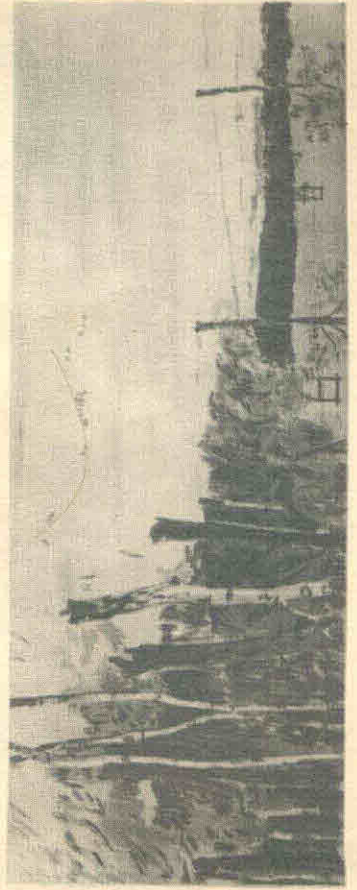
प्रत्यक्षात काय घडले हे जेव्हा त्यांना समजले, तेव्हा प्रत्येकजण हसू लागला. त्या मिशाल माणसाने अंगात कपडे घातले व गोकच्या त्याच्या कंघाटंमेटकडे तो धेऊन आला.

गोक त्याच्या पांघरूणात शिरला आणि शांतपणे झोपला. आगगाडी हलत होती, वारा घोंघावत होता.

तो विचित्र, भला मोठा चंद्र पुन्हा एकदा त्या नाचणाऱ्या गडूवर आपला निलसर मंद प्रकाश पाडित होता. त्या टेबलावरच्या पांढऱ्या कापडावर पडलेल्या गडद पिवळ्या संध्यावर, आईच्या चेहऱ्यावर आपला निलसर प्रकाश पाडित होता. आई झोपेतच हसत होती, आपल्या मुलाच्या दैनावस्थेची तिला अजिबात कल्पना नव्हती.

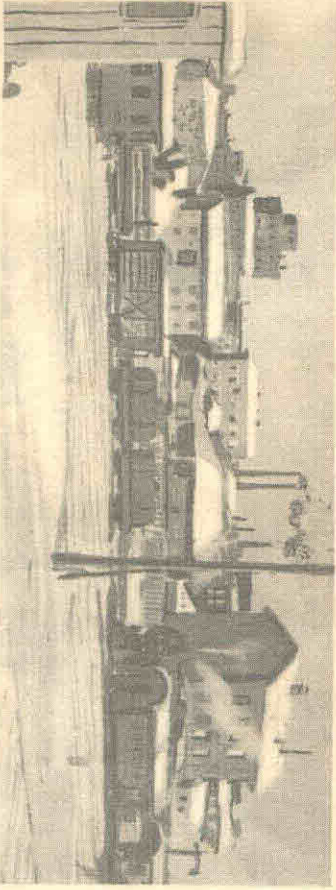
अखेरीस गोकलाही झोप लागली...

आणि त्याला अत्यंत चमत्कारिक स्वप्न

पडले : आगगाडी गद्गदा
हलत होती ; असे भासत
होते की , सर्वत्र आवाज
एकू येत होते - प्रत्येक

चाक आपल्या बडबडीने
वातावरण भरून टाकीत

होते . इंजिनाच्या मोठ्या
आवाजातल्या पालुपदामध्ये
वेगाने धावणारे डबे
आपला आवाज मिसळवीत
होते .

पहिला :

चला मित्रांनो पुढे चला ! रात्र काली असूं दे ,
आपुल्या मार्गे पाऊल पुढेच पडूं दे !

दुसरा :

अरे इंजिनाच्या दिव्या, दूरवर पाड प्रकाश तेजस्वी,
पहाटेच्या अजोड ताऱ्याशी स्पर्धा कर यशस्वी.

तिसरा :

ज्वालांनो, उंच उसळा, शिष्टी सणाणून धुमू दे.

चाकांनो, प्राचीच्या दिशेला विजेसारखी दौड चालू दे.

चौथा :

चढून जाऊ जेव्हा डोंगर निले

प्रवासाच्या अखेरी गप्प होऊ सगळे.

* * *

गेक जागा झाला तेव्हा चाके बोलायची थांबली होती.
त्यांच्या एका तालात पायाखाली खडखडाट ऐकू येत होता.
हिमयिजल्या खिडकीमधून सूर्याचे किरण डोकावत होते. बिछाने
गुंडाळले गेले होते. चुकने तोंड धुवून दात घासले होते व तो

सफरचंद खात बसला होता. तर उधड्या दाराशी तो लष्करातला
मिशाळ माणूस व आई उभे होते आणि गेकच्या रात्रीच्या प्रतापाना
हसत होते. त्या लष्करातल्या माणसाने दिलेली पेन्सिल चुकने
गेकला दाखवली. पिचळ्या काडतुसापासून बनवलेले टोपण तिला
बसवलेले होते.

पण गेकला त्याचा मतसर वाटला नाही किंवा पेन्सिलीचा
लोभही वाटला नाही. तो आपल्याच नादात गुंगणारा वेंधळा
मुलगा होता. रात्रीच्या वेळी तो चुकीच्या कंपार्टमेंटमध्ये तर
गोलाच होता, पण आपली विजार कुठे ठेवली आहे हेही त्याला
आता आठवत नव्हते. पण गेक गाणी मात्र छान म्हणत असे.

तोंड धुवून त्याने आईला 'गुड मॉर्निंग' म्हटले व बाहेरची
दृश्ये पाहण्यासाठी खिडकीच्या थंडगार काचेवर आपला चेहरा
चिकटवला.

आणि चुक जेव्हा इतर प्रवाशांशी दोस्ती करीत या दारापासून
त्या दारापर्यंत भटकत होता व वाटलीचे रवरी बूच, खिळा,
दोरीचा तुकडा अशा बारक्यासारक्या भेटवस्तू गोळा करीत होता,
त्यावेळी गेक डब्याच्या खिडकीमधून मजेमजेच्या गोष्टी पहात होता.

उदाहरणार्थ, त्याला एक जंगलातली झोपडी दिसली. लांब
बाऱ्यांच्या सदऱ्यातला व भले मोठे नमदी बूट घातलेला एक
लहान मुलगा हातात एक मांजर धरून बाहेरच्या व्हारांड्यात
उडी मारून आला. अरेच्या! - ते मांजर मऊ बर्फात धबकन
पडले ! कसेबसे त्या मांजराने स्वतःला सावरले व तिथून धूम
टोकली.

त्या मुलांने ते मांजर असे का बरे फेकून दिले ? कदाचित त्या मांजराने टेबलावरची खाण्याची एखादी वस्तू पळवली असली पाहिजे .

पण आता ती झोपडी, तो लहान मुलगा आणि ते मांजर नजरेआड झाली होती. त्याएवजी मैदानात एक गिरणी दिसत होती. मैदान पांढरेशुभ्र होते ; धुराडी लाल रंगाची होती. त्यांच्यातून काळाकुट्ट धूर बाहेर पडत होता आणि खिडक्यांमधले दिवे पिवळे दिसत होते .

त्या गिरणीत काय तयार करीत असावेत ? पण शंबा ! इथं पहाऱ्याची चौकी होती व मेंढकातडी कोट घातलेला पहारेकरी

तिच्याशी उभा होता. त्या मेंढकातडी कोटामुळे तो एवढा भव्य वाटत होता की, त्याच्या हातातली बंदूक अगदी गावताच्या काडीसारखी भासत होती. तरी त्याच्याजवळ जायची कुणाची हिंमत नव्हती !

आणि आता डोळ्यांसमोर जंगल नाचत होते. समोरची झाडे पटकन धावत, तर त्यांच्या मागची थोडी दूरची झाडे मंदपणे सरकत होती. जणू एखाद्या बर्फाच्या शांत नदीमधून ती वहात जात होती. आपल्या भेटवस्तूंचा खजिना घेऊन चुक कंपार्टमेंटमध्ये परत आला होता. गेकने त्याला आपल्याजवळ बोलावले आणि आता ते दोघेही खिडकीबाहेर पाहू लागले .

आगगाडी मोठ्या, चकचकीत प्रकाशाच्या स्टेशनांमधून वेगाने जात होती. तिथे किमान शंभर इंजिने धूर ओकीत पुढेमागे जात-येत होती. त्याचप्रमाणे अनेक छोटी स्टेशनेही पार होत होती. त्यांच्या मॉस्कोतल्या घराजवळच्या कोपऱ्यावरच्या किराणा दुकानापेक्षा त्या स्टेशनांच्या इमारती फारशा मोठ्या नव्हत्या. खनिज माती, कोळसा आणि अर्द्धा डब्याच्या लांबीएवढे लाकडाचे ओंडके भरलेल्या आगगाड्या वेगाने शेजारून निघून जात होत्या.

एकादा त्यांनी एका गायी-बैलांनी भरलेल्या आगगाडीला मागे टाकले. त्या आगगाडीचे इंजिन छोटुकले होते आणि त्याची कर्कश्य शिटी वाजत होती. एकाएकी एका बैलाने अशी डरकाळी मारली की, इंजिन ड्रायव्हरने दचकून मागे पाहिले; एखादे भले मोठे आगगाडीचे इंजिन आपल्या मागून येत आहे असे त्याला कदाचित वाटले असावे.

एका छोट्या फलाटाशेजारी लष्करी साहित्याने खच्चून भरलेल्या एका आगगाडीबरोबर ते थांबले.

त्या आगगाडीच्या सर्व बाजूंनी ताडपत्रीत गुंडाळलेल्या तोफांच्या पुढे आलेल्या नळ्या छातीत धडकी भरवीत होत्या. आनंदी लाल सैनिक तिच्या भोवती उभे होते. ते हसत होते आणि अंगात ऊब राखण्यासाठी पाय आपटत होते व हातभोगातल्या पंजांनी टाळ्या वाजवीत होते.

पण कातडी कोटातला एक माणूस त्या लष्करी आगगाडीशी अगदी गप्प उभा होता आणि आपल्याच विचारात गढला होता.

तो सेनापती असावा असा चुक आणि गोकने तर्क केला व बोरेशिलोवपासून हुकूमांची वाट पहात असावा, असे त्यांना वाटले. वाटेवर त्यांनी अशा अनेक गोष्टी पाहिल्या. एकच वाईट गोष्ट म्हणजे बाहेर वादळ धोंधावत होते आणि अनेक वेळा खिडक्यांच्या काचा बफनिने झाकून जात होत्या.

अखेरीस, एके सकाळी, त्यांची आगगाडी एका छोट्या स्टेशनात शिरली.

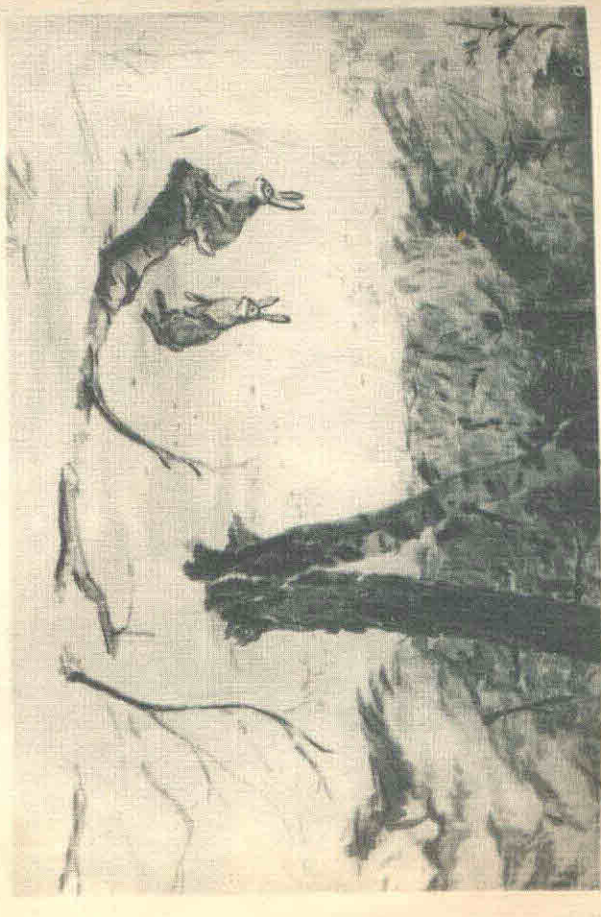
आईने चुक आणि गोकला खाली उतरवले आणि त्या लष्करी माणसाकडून सामान घेतले न घेतले तोच गाडी पुढे निघाली.

* * *

बर्फात बेंगांचा ढीग करून ठेवला होता. लौकरच तो लाकडी फलाट ओस पडला. पण बाबा कुठेच दिसत नव्हते. आईला बाबांचा खूप राग आला. बेंगांवर मुलांना नजर ठेवायला सांगून, ती घसरगाड्यांच्या गाडीवानांकडे गेली. त्यांच्यासाठी घसरगाड्या पाठवल्या आहेत किंवा नाहीत याची त्यांच्याकडे चौकशी करणे भाग होते, कारण बाबा जिथे रहात होते तिथपर्यंत पोचायला तैगामधून आणखी शंभर किलोमीटरचे अंतर पार करावे लागणार होते. आईला जाऊन थोडा वेळ उलटला होता. एवढ्यात एक दुष्ट दिसणारा बोकड तिथे आला. प्रथम त्याने थिजलेल्या

३०

ओडक्याची साल कुरतडली, मग तो अगदी वाईट आवाजात बेंबाटला आणि चुक चुक व गोककडे रोखून पाहू लागला. चुक आणि गोक पटकन बेंगांमागे लपले. या भागातले बोकड काय करतील त्याचा कधी नेम नाही.

पण नेमकी तेव्हाच आई आली. ती फार कष्टी दिसत होती. कदाचित बाबांना त्यांची तार मिळाली नसावी आणि म्हणून बाबांनी त्यांच्यासाठी स्टेशनार घसरगाडी पाठवली नसावी, असे तिने मुलांना सांगितले.

त्यांनी घसरगाडीच्या गाडीवानाला बोलावले. आपल्या हातातल्या लांब चाबकाच्या वादीचा त्याने बोकडाच्या पाठीवर

३१

एक रट्टा हाणला, मग बॅगा उचलल्या आणि स्टेशनातल्या आतल्या भागातल्या उपहारगृहात नेल्या.

उपहारगृह अगदीच लहान होते. काऊंटरच्या मागे चुकण्वढ्या आकारातला भलामोठा समोवार उकळत होता. तो थरथरत होता व शिट्टी वाजवीत होता आणि त्यातून वाफेचे दाट ढग वरच्या लाकडी छतापर्यंत निघत होते. छताशी काही बारक्या चिमण्यांनी थंडीपासून निवारा करायला एक छोटेसे धरटे बांधले होते व त्याभोवती त्या चिचिचिचत होत्या.

चुक आणि गोक चहा पीत होते तेवढ्या वेळात आईने गाडीवानाबरोबर घसरगाडीचा भाव ठरवला. तैगामधून त्यांच्या मुक्कामापर्यंत त्यांना न्यायला त्याने मोठी रक्कम मागितली - शंभर रूबल. पण अंतर खरेच लांब होते. अखेरीस भाडे किती द्यायचे याच्यावर एकमत झाले व पाव, गवत आणि मेंढकातडी गोधड्या आणायला गाडीवान घरी गेला.

“आपण आलो आहोत हे सुद्धा बाबांना माहित नाही,” आई म्हणाली. “आपल्याला बघून त्यांना आश्चर्य वाटेल आणि आनंद होईल नाही?”

“होय, नक्की,” चहा पीत चुक अगदी गंभीरपणे म्हणाजा. “मला आश्चर्य वाटलं असतं आणि आनंद झाला असता.”

“मला पण”, गोक म्हणाला. “आपण काय करू या माहित आहे - उंदरासारखे गुपचुप जाऊ या आणि बाबा जर कुठं बाहेर गेले असतील तर तेवढ्या वेळात बॅगा लपवून अंशरूणात जाऊन झोपू या. ते आत येऊन बसेपर्यंत आपण अगदी गप्प राहू आणि मग एकदम मोठ्यादा ओरडून त्यांना घाबरवू!”

“मी बिछान्यात लपून बसणार नाही,” आई म्हणाली. “किंवा मोठ्यांदा ओरडणारही नाही. हे उद्योग तुम्हीच करा. अरे चुक, तू साखरेच्या वड्या खिशात का कोबतो आहेस? तुझे खिसे आधीच तट्टे फुगलेत - त्यांच्यात सगळी नेहमीची घाण भरलेली आहेच.”

“घोड्यांना खायला देण्यासाठी मी साखर घेतोय,” चुकने श्रांतपणे खुलासा केला. “गोक, तू बनपाव घेतलास तर बरं होईल. तुझ्याजवळ स्वतःचं असं कधीच काही नसतं आणि मग तू सारखा माझ्यापाशी मागत बसतोस.”

लौकरच गाडीवान परतला. ऐसपैस घसरगाडीत बॅगा ठेवल्या.

तळाशी गवत पसरले आणि मुलांना गरम पांघरूणांमध्ये व मॅडकातडी गोधड्यांमध्ये गुंडाळण्यात आले .

मोठ्या शहरांना, गिरण्यांना, स्टेशनांना, खेड्यांना आणि छोट्या वाड्यांना आता रामराम ! आता पुढे होता जंगलांचा, डोंगरांचा आणि दाट काळ्या अरण्यांचा प्रदेश !

* * *

संध्याकाळपर्यंत त्यांनी मोठ्या मजेत प्रवास केला . भयान तैगाच्या अफाट सौंदर्याकडे ते आ वासून पहात होते . पण गाडीवानाची पाठ मध्ये येत असल्याने चुक समोरचा रस्ता नीट पाहू शकत नव्हता . त्यामुळे तो अस्वस्थ झाला आणि बनपाव किंवा गोड विस्कीट दे असा त्याने आईमागे लकडा लावला .

पण तिने अर्थातच त्याला काहीही दिले नाही . तो रसला आणि करायला काहीच नव्हते म्हणून गोकला ढकलून घसरगाडीच्या टोकाशी त्याला रेटण्याचा प्रयत्न करीत त्याची खोडी काढू लागला .

प्रथम गोकने शांतपणे त्याला विरोध केला . पण नंतर मात्र त्याला गप्प बसवेना आणि चुकवर तो ओरडला . चुक भडकला आणि गोकवर तुटून पडला . पण बोजड मॅडकातडी गोधड्यांमध्ये त्यांचे हात पक्के अडकवले असल्याने, केवळ एकमेकांना कुंची पांघरलेल्या डोक्यांनी टक्कर मारण्यापलिकडे ते काहीही करू शकत नव्हते .

आईने त्यांच्याकडे पाहिले व ती हसली . गाडीवानाने घोड्यांवर चाबूक उडवला आणि ते चौखूर धावू लागले .

दोन पांढरेभुज्र ससे रस्त्यावर उड्या मारीत आले आणि नावू लागले .

“अरे ए ! सांभाळा !” गाडीवान ओरडला . “सांभाळा, नाहीतर गाडीखाली चिरडाल !”

ते खोडकर ससे जंगलात गुडपु झाले .

चावरा वारा त्यांच्या तोंडांवर झोंबत होता . तैगातल्या डोंगरदऱ्यातून घसरगाडी तुफान वेगाने दौडत होती तेव्हा एकमेकांना गच्च मिठी मारून बसणे चुक आणि गोकला भागच होते . जवळ

येत चाललेल्या निळ्या डोंगरांच्या मागून हळूहळू उगवत असलेल्या चंद्राच्या दिशेने त्यांची जोरदार दौड चालू होती.

वफाने माखलेल्या एका छोट्या झोपडीजवळ घोडे आपणहून एकाएकी थांबले.

“आज रात्रीचा मुक्काम आपण इथं करायचा,” धसरगाडीमधून खाली उडी टाकत गाडीवान म्हणाला. “हे आपलं स्टेशन.”

झोपडी छोटी असली तरी भक्कम होती. तिथे कुणीही रहात नव्हते.

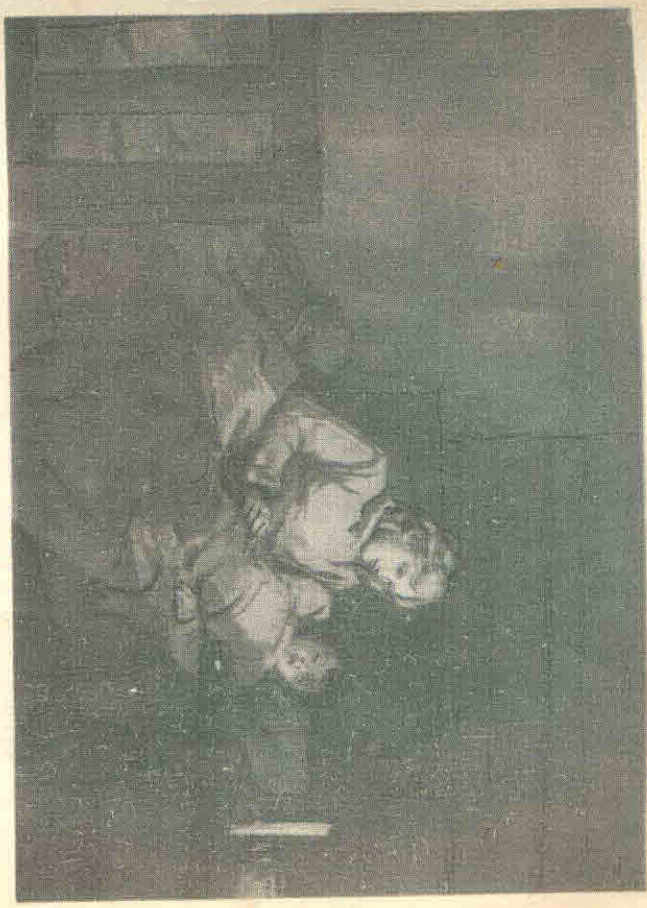
लौकरच किटलीत पाणी उकळायला ठेवले आणि गाडीवान अन्नाचा हारा घेऊन आला.

कवाब एवढे घट्ट आणि थिजले होते की, बिबळे टोकायला हातोड्यांएवजी त्यांचा उपयोग करता आला असता. त्यांनी त्यांना गरम पाण्यात बुचकळले आणि पावाचे तुकडे गरम चुलाण्यावर ठेवले.

चुलाण्यामागे हडकाहडकी करताना चुकने एक वाकलेली स्प्रिंग शोधून काढली. जनावरांना पकडण्याच्या सापळ्याचा ती एक भाग होता असे गाडीवानाने त्याला सांगितले.

त्या स्प्रिंगला गंज चढला होता. तिचा वापर होत नव्हता हे स्पष्ट होते. ही गोष्ट चुकच्या ताबडतोब ध्यानात आली.

जेवणानंतर त्यांनी झोपण्याची तयारी केली. भिंतीशी एक संद लाकडी पलंग होता. बाळ्या पानांचा भलामोठा ढिगारा पसरून बिछाना तयार केलेला होता. भिंतीलगतच्या कडेला किंवा पलंगाच्या मध्यभागी झोपायला गेक तयार नव्हता. त्याला

बाहेरच्या बाजूला झोपायला आवडायचे. आणि गादीच्या बाहेरच्या अंगाला झोपू नये अशा अर्थीचे एक छोटेसे अंगाईगीत म्हणून लहानपणी आई त्याला झोपवत होती, हे जरी त्याला अद्याप आठवत असले, तरी ती नेहमी बाहेरच्या अंगाला झोपत असे. जर आपण मध्यभागी झोपलो आहोत असे त्याला आढळले, तर तो हमखास आपल्या शेजारच्याची पांघरूणे खेचून घ्यायचा, त्यांच्यात आपले कोपर खुपसायचा आणि चुकच्या पोटात आपले दोपर दोसायचा.

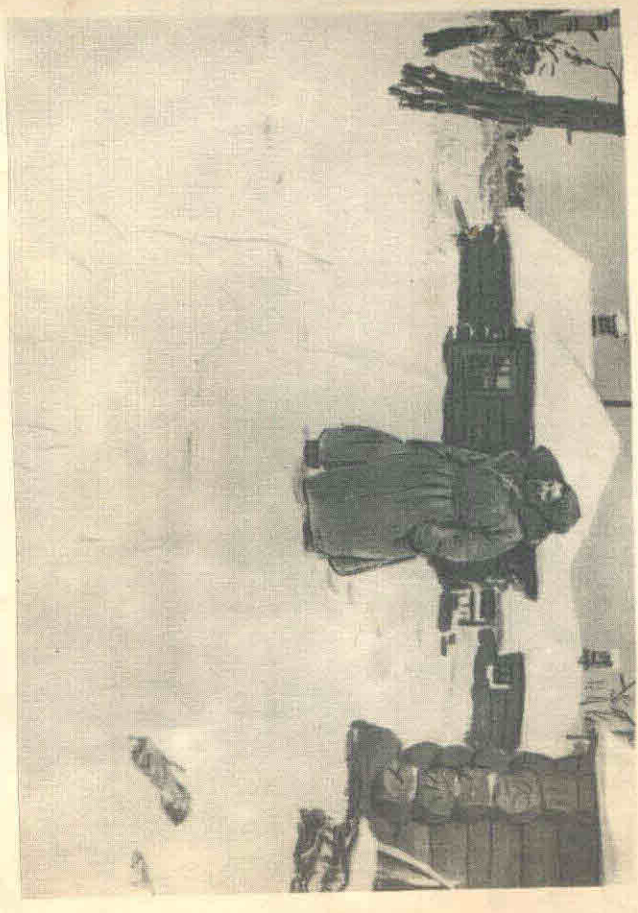
अंगावरचे कपडे न बदलताच ते तसेच बिछान्यावर आडवे

झाले आणि मेंढकातडी गोधड्यांनी त्यांनी स्वतःला लपेटून घेतले. चुक भिंतीशी झोपला, आई मध्ये झोपली आणि गोक बाहेरच्या अंगाला झोपला.

गाडीवानाने मेणवत्ती विझवली आणि चुलाण्यावरच्या ओट्यावर आपली पथारी टाकली. ते ताबडतोब झोपी गेले. पण रात्री नेहमीप्रमाणे गोकला तहान लागून जाग आली.

अर्धवट झोपेच्या गुंगीतच त्याने आपले नमदी बूट पायात चढवले, टेबलाशी तो चाचपडत गेला, किटलीतले थोडे पाणी प्यायला आणि मग खिडकीशी एक स्टुलावर बसला.

चंद्र दगांआड लपला होता आणि थिजलेल्या खिडकीच्या तावदानांमधून बर्फाचे ढिगारे निळसर काळे दिसत होते.

“असं वाटतंय की, बाबा पृथ्वीच्या अगदी पार एका टोकाला पोचलेत !”

या ठिकाणापेक्षा अधिक दूरची ठिकाणे या जगात असणे शक्य नाही, अशी गोकची पक्की खात्री झाली होती.

एकदम त्याने मान वर केली. खिडकीबाहेर कुणी ठोठावत आहे असे त्याला वाटले. पण आता त्याला वाटले की, तो ठोठावण्याचा आवाज नाही, तर कुणाच्या तरी अबजड पायांखाली

बर्फ चुरडण्याचा आवाज होतोय. होय, नक्की तसाच आवाज ! बाहेर कुणीतरी अंधारात मोठा सुस्कारा टाकला, हालचाल केली आणि पावले उचलली. ते अस्वल असले पाहिजे अशी गोकची खाली झाली.

“दुष्ट अस्वला ! तुला काय पाहिजे ? बाबांना भेटायला आम्हाला आधीच एवढा उशीर लागतोय आणि तू आम्हाला खाऊन टाकायला पाहतोस ? म्हणजे आम्ही आमच्या बाबांना कधीच भेटायला नको ! नको रे असं कळू नको ! कुणीतरी आपल्या नेमबाज बंदुकीनं तुला गोळी घालण्यापूर्वी किंवा धारदार तलवारीनं तुला भोसकण्यापूर्वी तू निघून जा कसा !”

त्या अरंद खिडकीच्या थिजलेल्या तावदानावर आपला चेहरा धट्ट दाबून गोंगाण्या आवाजात गोक वरील शब्द बडबडत होता. त्याला भीती वाटत होती, पण त्याचवेळी कुतूहलही वाटत होते.

तेवढ्यात धावणाऱ्या ढगांमधून चंद्र बाहेर आला. निळसर काळ्या बर्फाच्या ढिगांना आता मंद दुधाळ चमक आली आणि गोकने पाहिले की, ज्याला तो अस्वल समजत होता ते अस्वल नसून त्यांचा घोडा होता. त्याचा लगाम सुटल्याने तो घसरगाडीभोवती खूर आपटीत फिरत होता आणि गाडीतले गवत चरत होता.

गोकची फार निराशा झाली. तो पुन्हा गोधडीत शिरला. आणि वाईट विचार त्याच्या मनात आले होते, त्यामुळे त्याला स्वप्नही वाईट पडले.

गोकला पडले स्वप्न अजब
राक्षस पाहून उडाला गहजब
थुकी भाजे त्याची नि कापे चरचरा
वज्रमुष्टी प्रहार त्याचा भेसूर हसे खदखदा.

तुडवल्या बर्फापल्याड धगधगती ज्वाला
लांबटांग्या सैनिकांच्या येती रांगामागून रांगा
संगे खेचून आणीत होते घाणीचा गाडा
फडकत होता त्यावर दुष्ट फॅसिस्ट स्वस्तिक झेंडा.

“अरे थांबा !” गोक त्यांच्यावर खेकसला. “तुम्ही चुकीच्या रस्त्यानं जाताय ! तुम्ही इकडं येऊ शकत नाही !”

पण कुणीही गोकचे ऐकले नाही व थांबले नाही.

रगारगाने त्याने चुकच्या डवीत ठेवलेली पथ्याची पिपाणी काढून एवढ्या जोराने वाजवली की, त्या लष्करी आगगाडीच्या जवळ आपल्याच तंद्रीत उभा असलेला तो सेनापती एकदम खडबडून जागा झाला. त्याने केवळ आपला भव्य आज्ञादर्शक हात वर उचलला आणि त्याच्या त्या सर्व अक्राळविक्राळ तोफांनी एकाच वेळी गडगडाट केला.

“शाब्बास !” गोक खूप होऊन ओरडला. “त्यांना आणखी थोडा प्रसाद द्या ! एवढ्या एकानं त्यांचं भागायचं नाही !”

* * *

आपल्या दोन गोजिरवाण्या मुलांच्या अस्वस्थ हालचालीमुळे आईला जाग आली.

ती चुककडे वळली आणि काहीतरी टणक व टोकदार वस्तू तिच्या कुशीत टोकली. तिने त्या वस्तूला चाचपून हाताने खेचले. सगळ्या वस्तू जमवून ठेवण्याचा नाद असणाऱ्या चुकने ती सापळ्याची स्प्रिंग गुपचुप बिछान्याखाली दडवून ठेवली होती.

तिने ती पलंगांमाणे फेकून दिली. मग चांदण्याच्या उजेडात तिने गोकचा चेहरा न्याहाळला. त्याला वार्डेट स्वप्न पडत होते हे तिच्या लक्षात आले.

अर्थात स्वप्न काही स्प्रिंगसारखे फेकून देता येत नाही. पण ते उडवून लावता येते. म्हणून तिने त्याची कूस वळवली आणि

त्याला हळूहळू थोपटून त्याच्या तापल्या कपाळावर हळुवार फुंकीरी घालायला सुरवात केली.

लौकरच गोकने आपल्या ओठांवरून जीभ फिरविली आणि तो हसला. याचा अर्थ त्याची वार्डेट स्वप्ने उडून गेली होती.

त्यानंतर आई बिछान्यातून उठली आणि खिडकीशी गेली. अजून पहाट उजाडली नव्हती आणि आकाश चांदण्यांनी खच्चून भरले होते. काही तारे दूरवर चमकत होते, तर काही चांदण्या अगदी तैगावर ओठंगल्या होत्या.

आणि काय आश्चर्य ! छोटा गोक ज्या ठिकाणी बसला होता त्याच ठिकाणी ती बसली व ज्याप्रमाणे त्याच्या मनात विचार आले होते त्याचप्रमाणे तिच्याही मनात विचार आले की, तिचा धाडसी पती ज्या ठिकाणी आला आहे त्या या ठिकाणाहून अतिदूरची ठिकाणे या जगात फारशी असणार नाहीत.

* * *

दुसरा संबंध दिवस ते जंगलांमधून आणि डोंगरांमधून प्रवास करित होते. चढ लागला म्हणजे गाडीवान खाली उतरायचा आणि गाडीबरोबर बर्फ तुडवीत चालायचा. पण जोरदार उतारांवर त्यांची घसरगाडी एवढ्या जोरात घसरत जायची की, चुक आणि गोकला वाटायचे - ती घसरगाडी, घोडे आणि ते सगळे जणू आकाशातून खाली कोसळत आहेत.

अखेरीस, संध्याकाळच्या सुमाराला, जेव्हा प्रवासी आणि घोडे असे दोघेही पुरते थकून गेले होते, तेव्हा गाडीवान म्हणाला :

“पोचलो एकदाचे आपण ! त्या टोकापलिकडं एक वळण आहे. आणि त्यापुढं मोकळ्या मैदानात आपल्याला छावणी दिसेल.”
 “चला रे ! हाईक ! चॅक चॅक चॅक !” त्याने घोड्यांना पिटाले.

आनंदाने आरोळ्या ठोकत चुक आणि गेकने उड्या मारल्या, पण त्याचवेळी घसरगाडीला गचका बसला आणि ते मागच्या मागे गवतात दाणकन आदळले.

आईने स्मित केले आणि आपल्या डोक्यावरच्या टोपीभोवती गुंडाळलेला लोकरी गळपट्टा तिने मागे फेकला.

वळण आले. घसरगाडीने एक झोकदार गिरकी घेतली आणि त्या जंगलातल्या मध्यभागी वाऱ्यांच्या आडोशाला मोकळ्या मैदानात उभारलेल्या तीन छोट्या घरांजवळ येऊन थांबली.
 पण काय आश्चर्य ! एकाही कुऱ्याचे भुंकणे ऐकू आले नाही. आसमंतात चिटपाखरू दिसत नव्हते.

धुराड्यांमधून धूर येत नव्हता. सर्व पायवाटांवर बर्फ पसरले होते आणि हिवाळ्यातली सुख शांतता सर्वत्र पसरली होती. या झाडावरून त्या झाडावर निष्कारण उड्या मारीत फिरणारे काही काळ्या-पांढऱ्या रंगाचे नीलकण्ठ पक्षी सोडल्यास दुसरे सजीव प्राणी कुणीही दिसत नव्हते.

“हेच ठिकाण अशी तुमची छात्री आहे ना ?” धाबरल्या सुरात आईने गाडीवानाला विचारले.

“होय होय हेच !” गाडीवान म्हणाला. “ही तीन घरं म्हणजेच तीन नंबरचं भूगर्भशास्त्रीय संशोधन केंद्र, ती बघा, तशी पाटीसुद्धा लावलीय तिथं ! तुम्हाला चार नंबरचं केंद्र तर नकोय ना ? तसं असेल तर स्टेशनपासून दुसऱ्या दिशेला ते सुमारे दोनशे किलोमीटरवर आहे.”

“नाही नाही,” पाटीकडे एकटक पहात आई म्हणाली. “मला हेच केंद्र पाहिजे होतं. पण सगळ्या दारांना कुलपं लावलीत आणि व्हरांड्यांमधून बर्फ साचलाय. कुठं असावेत सगळेजण ?”

“ते मला सांगता येणार नाही,” गोंधळलेला गाडीवान म्हणाला. “गेल्या आठवड्यात आम्ही सामान आणलं. थोडं पीठ, कांदे आणि बटाटे. सगळी माणसं इथं होती. मुख्य आणि

